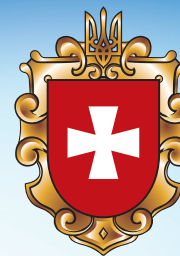

ПАРТНЕРСТВО ЗАДЛЯ ДОБРОБУТУ

Практичний досвід
територіальних громад
Рівненської області у вирішенні
проблем місцевого значення

Проект фінансується
Європейським Союзом

2011

Україна
Проект впроваджується
Програмою розвитку ООН

Це видання підготовлено в межах виконання проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні. Думки, висновки чи рекомендації, які містяться в цих матеріалах, належать виконавцям проекту, авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи ПРООН.

За редакцією:

Видання:

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»

Адреса: 01601, м.Київ, вул. Еспланадна, 20, каб.16

Веб-сайт: www.cba.org.ua

Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» було започатковано у вересні 2007 року. Проект має на меті сприяти сталому соціально-економічному розвитку на місцевому рівні шляхом підтримки та співфінансування громадських ініціатив у всіх областях України та Автономній Республіці Крим. В основі Проекту лежить підхід «розвиток, орієнтований на громаду». Він передбачає, що місцеві громади, органи місцевої виконавчої влади та самоврядування спільно визначатимуть пріоритети розвитку своєї території, спільно плануватимуть та реалізовуватимуть заходи для забезпечення сталого розвитку свого села, селища чи міста. Ініціатива фінансується Європейською Комісією в рамках програми технічної допомоги ЄС та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні, за підтримки Уряду України.

Європейський Союз складається з країн – членів, які вирішили поетапно об'єднати разом свої інновації, ресурси і долі. Спільно, протягом 50-річного періоду розширення, вони побудували зону стабільності, демократії і поступального розвитку, підтримуючи культурну різноманітність, толерантність та індивідуальні свободи. Європейський Союз зацікавлений в обміні цими здобутками та цінностями з країнами і людьми поза його кордонами.

Деякі проекти та програми Європейського союзу в Україні спрямовані на скорочення регіональних диспропорцій і підвищення місцевого потенціалу розвитку. Проект «Сталого місцевого розвитку» це модернізація комунальних послуг та інфраструктури в чотирьох відібраних містах: Прилуки (Чернігівська обл.), Ромни (Сумська обл.), Ізюм (Харківська обл.) та Свердловськ (Луганська обл.). Організація проекту «Сталий регіональний розвиток» спрямована на створення системи та фонду регіонального розвитку на національному рівні та громадського підходу до Проекту місцевого розвитку, який мобілізує місцеві громади на вирішення пріоритетних завдань розвитку і діє по всій території України.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) є глобальною мережею ООН в галузі розвитку, організацією, яка виступає за позитивні зміни та надає країнам доступ до джерел знань, досвіду та ресурсів задля допомоги людям в усьому світі будувати краще життя. Ми співпрацюємо з 166 країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та національних проблем в галузі людського розвитку. Покращуючи свої власні можливості, вони мають змогу використовувати досвід та знання співробітників ПРООН та широкого кола наших партнерів.

ПРООН допомагає Україні на шляху до забезпечення кращих стандартів життя, добробуту та демократії. Ми пропонуємо найкращий міжнародний досвід з метою поліпшення спроможності наших місцевих партнерів подолати виклики людського розвитку і також допомагаємо нашим національним партнерам у втіленні ефективних державних програм. Діяльність Організації має на меті створення умов для людей з меншими можливостями отримувати повну користь від позитивних змін в Україні.

В Україні з 1993 року ми допомагаємо розробити українські рішення задля досягнення українських цілей розвитку. Чотири головні сфери нашої діяльності зосереджуються на демократичному врядуванні; подоланні бідності, досягненні процвітання та українських Цілей розвитку тисячоліття; гарантуванні місцевого розвитку та безпечного середовища для людського розвитку; на енергетиці та навколишньому природному середовищі. В кожній з цих тематичних сфер ми забезпечуємо баланс між впровадженням заходів щодо розробки політико-правових документів, аналітично-дорадочою діяльністю, заходами з поліпшення спроможності наших національних партнерів та окремими пілотними проектами.

Докладніше про діяльність ПРООН тут: www.undp.org.ua

Зміст

Подяка партнерам	4
Передмова	5
Вступне слово	6
Дебют Проекту в Рівненській області	8
Початок нового становлення місцевих громад	12
Спільно плануємо — спільно діємо	16
Перші кроки громад у втіленні власних планів розвитку	19
Впровадження мікро-проектів	21
Спільне оцінювання діяльності організацій громад	28
Місцеві жителі в ролі громадських аудиторів	30
Діяльність ресурсних центрів розвитку громад	32
Запроваджені механізми сталого партнерства	34
“Четверта влада” сприяє розвитку активності населення	37
Рівненщина ділиться досвідом	39
Розвиток дієвої вертикалі партнерства	41
Успіхи, що стимулюють до розвитку	42

ПРОЕКТ «МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА ГРОМАДУ» ВИСЛОВЛЮЄ ВДЯЧНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНИМ ПАРТНЕРАМ

Рівненській обласній державній адміністрації
Рівненській обласній раді

Гощанській районній
державній адміністрації,
Гощанській районній раді

Млинівській районній
державній адміністрації,
Млинівській районній раді

Дубровицькій районній
державній адміністрації,
Дубровицькій районній раді

Радивилівській районній
державній адміністрації,
Радивилівській
районній раді

Зарічненській районній
державній адміністрації,
Зарічненській районній раді

Рокитнівській районній
державній адміністрації,
Рокитнівській
районній раді

Корецькій районній
державній адміністрації,
Корецькій районній раді

Сарненській районній
державній адміністрації,
Сарненській
районній раді

ПЕРЕДМОВА

Розуміння самоврядної функції українських громад ще формується і дуже важливо, щоб цей процес відбувався не лише у закритих експертних середовищах та наукових колах, а й на практиці — у повсякденному житті територіальних громад, у спільному ділі, ставленні до громадського майна, а найголовніше — у ідентифікації кожного. Адже неможливо опанувати техніку гри на скрипці, не тримаючи в руках інструмент. Так і більшість українських громад, не доклавши рук до вирішення тієї чи іншої місцевої проблеми, на жаль, тільки бездіяльно чекатимуть ентузіазму від сільського голови, якому вони радо передали функцію управління селом, а разом з нею і оберемок турбот.

Видання, що ви зараз тримаєте у руках, розповідь про досвід Рівненської області у використанні підходу до розвитку, що був запропонований проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Зокрема, ви зможете докладно ознайомитися з етапами впровадження проекту у період з лютого 2008 р. по лютий 2011 р. Окрім опису застосованих механізмів публікація містить статистичні й аналітичні дані, на основі яких можна оцінити дії партнерів зі сторони влади та громад, а ще — отримати відповіді на ряд запитань: якою була динаміка впровадження проекту в області, як оцінюють співпрацю залучені сторони, чи готові вони надалі дотримуватися стандартів взаємної моральної та фінансової відповідальності, яких труднощів не вдалося уникнути. Приклади успішного вирішення проблем місцевими громадами розкриють регіональні особливості і продемонструють ступінь активності населення сіл Рівненщини.

Метод міжсекторної співпраці, що покликаний об'єднати громаду, місцеву й регіональну владу, приватний сектор та громадські організації, в нашій області прижився і довів свою перевагу. Соціальні партнери почали спілкуватися та демонструвати напрям розвитку, корегувати спільні плани та приймати спільні рішення щодо вирішення місцевих проблем. Зважаючи на специфіку Проекту, сьогодні можна констатувати лише короткострокові ефекти, тоді як справжній його вплив проявиться лише через декілька років. Не зважаючи на це, випробуваний підхід до розвитку розпочав нову сторінку становлення місцевого самоврядування на Рівненщині і відкрив для нього нові перспективи.

Дорогі країни

Три роки тому на Рівненщині розпочався Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Він викликав зацікавлення і, водночас, як і все нове, настороженість. Сумніви відкинули найініціативніші — і нині 40 громад області вже беззаперечно переконані у тому, що така співпраця — це реальна можливість вирішення нагальних питань.

Цінність проекту в тому, що він, перш за все, об'єднує громаду. Саме разом жителі села чи міста долають одну із своїх проблем і крок за кроком проходять процес, який дозволяє їм у подальшому самостійно реалізовувати інші важливі для громади справи. Головне — це набуті знання і навички, а також перевірені партнерські стосунки з місцевими органами влади та європейськими і світовими інституціями, які покликані допомагати суспільному розвитку.

Споконвіку ініціативність та самоорганізованість громад проявлялася у будівництві церков, шкіл, реалізації інших суспільних запитів. Та й нині люди зазвичай гуртуються навколо якоїсь наболілої проблеми. Але, як правило, це ситуативний та разовий процес. Потрібна система, послідовність у діях. Задля поліпшення життя громади, зміцнення її самодостатності ініціативні починання повинні переростати у потребу. І ми вже зараз бачимо, що успіх у реалізації задуманого, усвідомлення реальної можливості вирішення тієї чи іншої проблеми підштовхують, надихають громади на збільшення свого потенціалу. Причому, не йдеться лише про кількість грошей. Багато можна зробити за допомогою оптимальних організаційних механізмів, ефективного управлінського алгоритму.

Тож ми раді, що на теренах області вже в повний голос заявили про себе структури, які готові не лише надати фінансову підтримку, а й поділитися найбільшим багатством — досвідом. І якщо громади навчатися акумулювати пропонувані їм знання в організаційній, технологічній, науковій, кадровій сферах, то вони отримають безцінний фундамент для свого розвитку.

На численних успішних прикладах проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» обласна рада побачила значимість партнерства, що побудоване на механізмі популяризації ініціативи та фінансової взаємовідповідальності. Більше того, обласні депутати, взявши за зразок підхід Проекту ЄС/ПРООН, прийняли рішення започаткувати щорічний

обласний конкурс проектів розвитку територіальних громад Рівненщини. Його мета — створення сприятливого середовища для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом самоорганізації та соціальної активізації громад, впровадження грантової підтримки. У 2009 році з обласного бюджету вперше були виділені кошти в розмірі 100 тис.грн. на співфінансування таких мікро-проектів. І варто наголосити, що принциповим критерієм для конкурсної перемоги є активність. Таким чином, ми даємо сигнал громадам, що їх проблеми можуть бути вирішені лише тоді, коли вони самі цього хочуть. Нам необхідно викоринити громадську пасивність, а органам самоврядування перейти від стану лежачого каменя до дієвості і чіткого бачення майбутнього результату.

Я переконаний, що громади області відчули потужний імпульс і зрозуміли: партнерство у проекті ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» — це інвестиція у свідомість для започаткування нових проектів і подальшого становлення місцевого самоврядування. Тож будемо керуватися гаслом, яке окреслює ідею Проекту, — «Разом дієвіше».

*З повагою
перший заступник голови обласної ради,
співголова обласної координаційної ради
проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток,
орієнтований на громаду» М.Кривко*

Дебют Проекту в Рівненській області

Спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» («Community Based Approach to Local Development» — Проект СВА) працює на території Рівненської області з лютого 2008 року після підписання трьохсторонньої угоди між Проектом, Рівненською облдержадміністрацією та Рівненською обласною радою.

Рівненська область — перша в Україні, де було представлено Проект. Регіональний семінар відбувся 13 лютого 2008 року, відразу після підписання угоди про партнерство. За участі керівництва обласної державної адміністрації, обласної ради Проект та план дій щодо його виконання був представлений головам усіх районних адміністрацій та рад області.

У квітні 2008 року розпочав діяльність Рівненський обласний підрозділ впровадження проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», а на його базі — обласний ресурсний центр громад. Завдяки провід-

ним партнерам, Рівненській обласній державній адміністрації та Рівненській обласній раді, ресурсний центр забезпечено приміщенням та комунікаціями. Для ефективної взаємодії на рівні заступників голів були визначені куратори проекту від облдержадміністрації та облради. Відповідальність за координацію співпраці з Проектом було покладено на Головне управління економіки та інвестиційної політики ОДА, а головного економіста цього ж управління Калитинську Іванну призначено контактною особою з боку облдержадміністрації. До її обов'язків віднесли щоденну співпрацю з координаторами обласного ресурсного центру, налагодження взаємодії Проекту з регіональною владою, допомогу в реалізації заходів із впровадження підходів, орієнтованих на громаду.

Практична діяльність в області почалася з конкурсного відбору районів

для участі у Проекті. В тридцятиденний термін після поширення інформації заявки подали всі 16 районів, продемонструвавши свою зацікавленість у партнерстві та готовність реалізувати принципи й механізми Проекту в області. Розпочалася конкурсна процедура. На основі аналізу характеристик кожного району були визначені рейтинги районів за критеріями Проекту: рівень бідності, доступ до водопостачання, доступ до медичного обслуговування, стан довкілля; потенціал енергозбереження; шкільний транспорт (кількість дітей, які потребують підвезення до школи); готовність надавати організаційну, фінансову та технічну допомогу; гарантії забезпечення співфінансування ініціатив громад з місцевих бюджетів; створення умов для впровадження Проекту.

20 травня 2008 р. став відомий список з 8 районів Рівненської області для участі у Проекті ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Розгляд заявок та відбір районів відбувся під час робочої наради у центральному офісі Проекту (м.Київ) за участі керівництва Проекту від Програми розвитку ООН та обласного підрозділу впровадження Проекту, а також заступника голови Рівненської обласної державної адміністрації й представника Рівненської обласної ради. За результатами обговорення для участі в Проекті відібрано райони: **Зарічненський, Сарненський, Дубровицький, Рокитнівський, Млинівський, Радивилівський, Корецький, Гошанський**, а 5 районів потрапили до резервного списку: Острозький, Володимирецький, Костопільський, Березнівський, Демидівський.

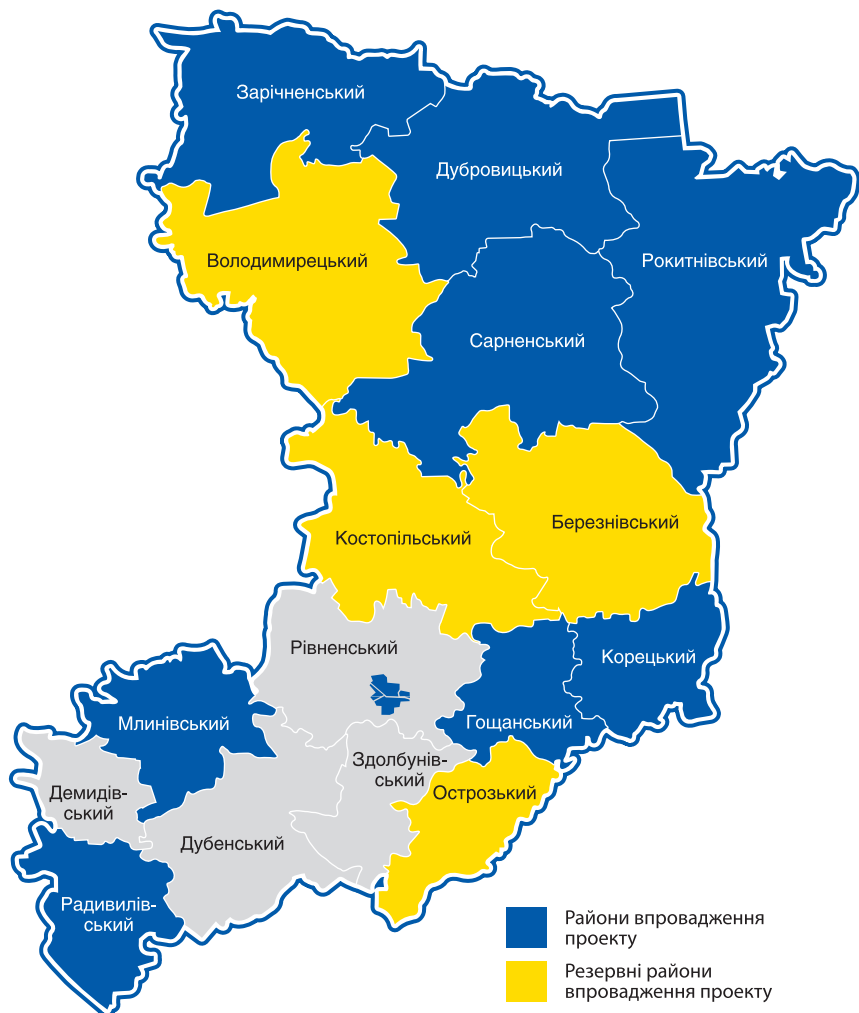
Впродовж червня 2008 року у восьми відібраних районах відбулися регіональні семінари, в ході яких було представлено перспективи та умови участі в Проекті, проведена презентація завдань та плану дій, підписані угоди про партнерство проекту з районними державними адміністраціями, районними радами, а також оголошено конкурс з відбору міських/сільських/селищних рад. Активність сільських рад виявилась доволі високою — загалом на конкурс надійшло 100 заявок, з-поміж яких перемогти могли лише 40 (по 5 з кожного району).

Знову отримані характеристики кожної сільської ради були ретельно опрацьовані й співставлені в оціночних таблицях, на основі яких постали рейтинги кожної сільської ради. Ці показники засвідчили рівень проблематики з базовою інфраструктурою та послугами відповідно до п'яти пріоритетних сфер діяльності Про-

екту. У липні 2008 року 8 комісій з відбору міських/сільських/селищних рад (окремо по кожному району) розглянули гостроту локальних проблем конкурентів у відкритому обговоренні й затвердили 40 пілотних міських/сільських/селищних рад (по 5 у кожному районі) та 21 резервну сільраду.

Надалі необхідно було визначитися з населеними пунктами чи мікрорайонами (у містах), в яких би працював Проект, адже часто одна сільська/селищна рада об'єднувала декілька сіл. Для цього був запропонований доволі простий та прозорий механізм відбору. Зокрема, під час проведення семінарів Проекту у кожній міській/сільській/селищній раді учасники навчання (місцеві депутати, керівники місцевих організацій, служб та авторитетні

мешканці) складали характеристики населених пунктів чи мікрорайонів, визначали їх рейтинг згідно з запропонованою методикою, обговорювали отримані результати й підписували резолюції з відбору одного мікрорайону або населеного пункту.

Конкуренція між сільськими радами не припинилася після відбіркового етапу, адже задекларувати наміри відповідальної співпраці та реалізувати це на ділі — велика різниця. Уже після перших кроків мобілізації громад стало зрозуміло, що не всі відібрані сільські ради готові ефективно впроваджувати підходи проекту й вчасно виконувати рекомендовані заходи.

Через пасивність у Млинівському районі було замінено Миколаївську сільську раду на резервну Підгаєцьку, а в Рокитнівському районі Сновидовицька сільська рада поступилася місцем Масевицькій. Ця здорова конкуренція спонукала всіх учасників до активної і відповідальної співпраці, аби зберегти право на реалізацію суспільно корисної ініціативи.

Початок нового становлення місцевих громад

З серпня 2009 року розпочалася співпраця Проекту СВА з 40 обраними територіальними громадами у 8-ми районах Рівненської області. В перших візитах у села представників Проекту зазвичай супроводжували керівники районних рад та адміністрацій, їх заступники, а також спеціалісти профільних управлінь. Завдяки їхній участі та підтримці знайомство з громадами було успішним, адже завдання стояло не з простих — переконати людей в можливості покращення їхніх умов життя саме шляхом колективних дій, а у випадку прийняття ними рішення — йти далі — знайти громаду з подальшим процесом впровадження Проекту. При налагодженні співпраці з рівненськими громадами найбільшими труднощами стали:

- пасивність людей та недостатня їх згуртованість;
- страх перед невідомим і відторгнення нового;
- низька обізнаність та брак досвіду;
- недовіра до влади й будь-яких громадських інституцій;
- залежність населення від стереотипів.

Стереотипи, які найчастіше лунали на перших зборах громад:

- «влада погана, бо нічого не робить для покращення добробуту людей»;
- «вирішувати проблеми села повинна сільська і районна влада — вони за це отримують гроші»;
- «чого цим повинен займатися я, ніби мені це найбільше потрібно»;
- «не дам жодної копійки громаді, бо не знаю, на що їх потратять, наймовірніше — вкрадуть»;
- «дармових грошей не буває, а допомогу пропонують лише ті, хто шукає вигоди»;
- «така діяльність для нас занадто складна, ми ніколи цьому не навчимося»;
- «наша думка нікого не цікавить, а особливо — в питаннях розподілу коштів».

На перший погляд, проблеми кожного села схожі. Проте, при ближчому знайомстві стає зрозуміло, що кожне село унікальне, адже відрізняється рівнем добробуту, мірою соціальної відповідальності жителів, їх настроями та ставленням до односельчан, а також досвідом спільної діяльності. Всі ці фактори впливають на процес самоорганізації і визначають підходи до розвитку кожної громади. Для того, щоб на початку краще відчувати дух громади, вивчити й проаналізувати середовище, слід якомога частіше навідуватися в села та спілкуватися з людьми.

Для кращого встановлення довіри при спілкуванні з громадою варто дотримуватися таких правил:

- наберіться терпіння і вислухайте, чимно зупиняйте тих, хто починає скаржитися без міри;
- відповідайте на запитання громади терпляче та логічно, не вступаєте у дискусії;
- поцікавтеся, чи мала раніше громада досвід колективної роботи (при будівництві чи ремонті храму, підведенні газу тощо). Запропонуйте комусь із присутніх розповісти про це докладніше;
- більше розповідайте про приклади самостійних проєктів громад цього ж або сусіднього району;
- пропонуйте можливості, але не обіцяйте чудес (більше звертайтеся до минулого й сьогодення, аніж до майбутнього)
- перед зустріччю виявіть за допомогою сільського голови каталізаторів громади і в подальшому працюйте саме з ними, запрошуйте на навчання (знання та досвід краще акумулювати в активному ядрі громади, аніж розпорошувати серед ситуативно залучених осіб).

Після перших діалогів упродовж деякого часу (від одного тижня до двох місяців) жителі сіл спілкувалися та дискутували довкола одвічного питання: бути чи не бути? Роль «місцевих агітаторів» взяли на себе самі активні й небайдужі жителі села (депутати, педагоги, лікарі), котрі провели серйозну інформаційну роботу, зуміли заохотити односельчан до участі в діяльності організації та вміло зорганізували їх. Наданий імпульс спонукав людей до намірів створити у кожному обраному селі чи містечку організацію громади та провести перші установчі збори.

Юридичну форму громада була вільна обирати самостійно, провівши консультації з фахівцями. Так, найчастіше громади приймали рішення створити громадське об'єднання (у області їх 39). У місті районного значення Сарни було утворено 5 організацій співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), котрі згодом об'єдналися в єдину керуючу компанію. Розпочалася

юридична реєстрація з легалізації організацій громад у виконкомі сільських та міських рад. В подальшому об'єднання громадян вносилися до єдиного державного реєстру, а їх керівники збирали необхідні дозволи, виготовляли печатки, відкривали рахунки в установах банків. Завдяки підтримці районних органів влади організаціям громад вдалося швидко та ефективно здолати всі процедурні перепони при реєстрації. Працівники адміністрацій надавали громадським активістам допомогу в оформленні та погодженні необхідної документації.

Усі важливі рішення організацій, як-то вибори керівних органів, затвердження статуту, встановлення розміру членських внесків тощо приймалися на загальних зборах, що є вищим органом управління. Також за рішенням зборів призначалося правління, обиралися керівник організації, скарбник та секретар. Щодо розміру членських внесків, то в середньому жителі збирали по 2-3 грн. на місяць з кожного члена організації. За чисельністю організації громад відрізнялися: від 51 до 102, залежно від кількості дворів у населеному пункті, активності місцевих депутатів та самого населення. Якщо сільрада охоплювала територію кількох населених пунктів, схід кожного окремого села делегував на збори своїх представників. Таке розширення громадських організацій допомагало враховувати також інтереси людей, котрі проживали в сусідніх селах, та залучати їх до вирішення спільних проблем. Щодо гендерних ознак, то всі 40 організацій мали спільну рису — майже 70% їхнього членства складало жіноцтво.

Після узгодження структури кожної організації розпочалися перші навчання для зростаючих лідерів та місцевих управлінців. Під час тренінгу на тему «Ефективне управління організацією громади» присутні дізналися про можливості та роль громади у місцевому самоврядуванні. Детально були

окреслені етапи залучення громади до вирішення місцевих проблем, визначено роль лідера у громаді. Окремий навчальний блок стосувався методів прийняття рішень, правил проведення загальних зборів, управління коштами організації. Після перших навчань упродовж одного — двох місяців громади запланували й спробували втілити невеликі соціально-економічні або екологічні заходи в межах свого потенціалу й за рахунок наявних ресурсів.

Громадська організація «Промінь» с.Бабин Гощанського району налагодила процес системного збору сміття у селі. Під час проведення другого діалогу з громадою було проаналізовано план розвитку, одним із пунктів которого зазначалася проблема систематичного збору та вивезення сміття. Порадившись на зборах, громада вирішила підготувати звернення від новоствореної громадської організації «Промінь» до сільського голови з пропозицією винести на чергове засідання виконкому це питання, вивчити можливі шляхи організації збору сміття за участі громади й розпочати пошук кандидатури, котра б на комерційних умовах 2 рази в тиждень за невелику регулярну плату проводила збір та вивіз сміття від домогосподарств на сміттєзвалище.

Перші кроки до самостійності зміцнили потенціал громад, проявили їхню вміння самоорганізуватися, а також засвідчили їхню готовність до реалізації масштабніших проектів. Також на зрілість громад вказувала періодичність проведення зборів та їх чисельність (дієвий спосіб розподілу відповідальності за прийняття та виконання рішень), підзвітність дій керівних органів організації, регулярність сплати членських внесків. Як показав досвід Рівненських громад, потреба у скликанні загальних зборів для обговорення і вирішення важливих питань життєдіяльності громади виникає в середньому 1 раз на місяць.

У процесі соціальної мобілізації громади важливо розпочати з невеликого за обсягами робіт власного проекту. Під словом «проект» слід розуміти не глобальні перетворення та вартісні заходи (наприклад, будівництво споруд за сотні тисяч гривень), а системні підходи, продуманість дій та прогнозованість у виконанні навіть невеликих завдань, як от облаштування спортивного майданчика, ремонт приміщення школи тощо. Тому надзвичайно важливо навчити активних представників громади мислити „проектними” категоріями:

- аналізувати проблему та визначати рівень її суспільної гостроти;
- визначати сторони, які зацікавлені чи причетні до вирішення проблеми;
- чітко формулювати намір (конкретні цілі);
- планувати й продумувати логіку кроків (заходів);
- прогнозувати ефективність дій та співставляти їх із затратами;
- оцінювати власні сили, доступні ресурси та складати зважений кошторис.

Важливо також заздалегідь визначити відповідальних осіб та якомога точніше обрахувати матеріальні затрати. З огляду на сказане, будь-яку діяльність (відновлення джерела, упорядкування вулиці, ремонт клубу, проведення сільського свята тощо) можна розцінювати як проект та дотримуватися описаного алгоритму при плануванні. Найкраще, коли результати перших проектів самодостатні і помітні людському оку, а не є ланкою дорогого та тривалого у часі ланцюга. Такий успіх надасть громаді впевненості та краще вивільнить її потенціал.

Спільно плануємо — спільно діємо

Будь-яка справа у житті людини чи громади починається з планування. І це не лише процес, а й визначальний інструмент місцевого розвитку. Навчитися правильно й ефективно його застосовувати на рівні громади, сільради, району — важливе завдання місцевих партнерів проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». При цьому ключовим моментом є зміна вектору планування всупереч найбільш розповсюдженій «кабінетно-чиновницькій» практиці.

Для найактивніших представників громадських організацій та представників органів влади з 8-ми районів спеціалісти проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» провели семінари на тему «Спільне планування». Під час навчання слухачі усвідомили суть процесу планування, ознайомилися з основними підходами до стратегічного планування, з інструментами визначення місцевих потреб громад, а також обговорили способи залучення ресурсів для реалізації своїх планів.

Згодом активісти рівненських організацій громад, які були підготовлені до спільного планування, провели у своїх містах/селах/селищах опитування шляхом анкетування мешканців для виявлення потреб на рівні громади.

План на рівні домогосподарства					
Ім'я респондента: <i>Ірина Бубовець</i>		№ будинку/квартири: <i>Висшева, 3</i>			
№	Опис проблеми	Шляхи розв'язання	Приблизні витрати	Розмір фінансових внесків	Розмір не фінансових внесків
1	<i>покращення медичного обслуговування</i>	<i>Відкриття аптечного пункту</i>		<i>20.00</i>	<i>80.00</i>
2	<i>Ремонт доріг села</i>	<i>Ремонт асфальтового покриття</i>		<i>100.00</i>	<i>5000</i>
3	<i>Реконструкція вимірного освітлення</i>	<i>Закупівля світлотарі в та енергозберігаючих ламп</i>		<i>200.00</i>	
4	<i>Організація приватних сміття</i>	<i>Встановлення урни; виділення транспорту для вивозу сміття</i>		<i>50.00</i>	<i>50.00</i>
5	<i>Забезпечення побутових умов в дитсадку</i>	<i>Ремонт системи опалення</i>		<i>40.00</i>	<i>110.00</i>

Наступним кроком кожної організації став аналіз отриманих анкет, в результаті якого було складено список проблем відповідно до їх нагальності з точки зору мешканців. На загальних зборах організації громад обговорили отримані результати, затвердили плани розвитку, намітили шляхи подолання проблем та окреслили приблизні витрати на розв'язання кожної проблеми.

Таблиця І.

**Результати визначення
громадської думки на предмет наболілих проблем
територіальної громади**

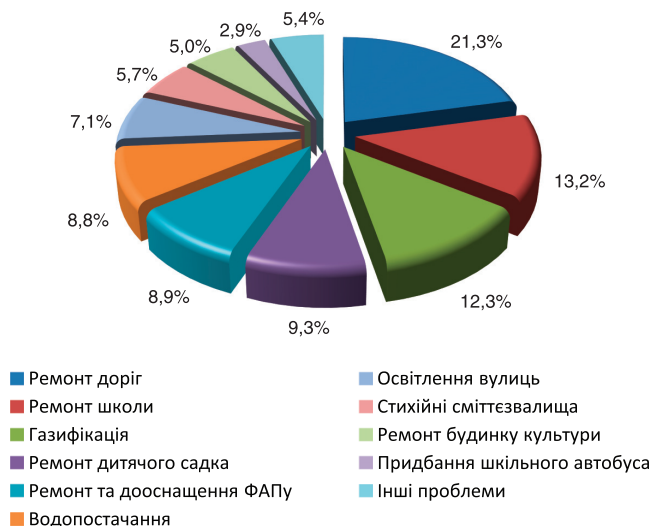
Загальна кількість домогосподарств, які взяли участь в опитуванні — 40

№ п/п	Визначення проблеми	Загальна кількість домогосподарств, які назвали цю проблему	% учасників від домогосподарств	Розмір внеску ОГ	Пропозиція щодо вирішення проблеми
1	Покращення медичного обслуговування	35	87	700	1 Зміцнення матеріальної бази медичного пункту
				800	2 Відкриття лікарської амбулаторії
				500	3 Відкриття аптечного кіоску
2	Проблема якості доріг в населених пунктах	36	90	1800	1 Підсипка ґрунтових доріг
				1500	2 Частковий ремонт вибоїн
				2100	3 Асфальтування доріг
3	Освітлення вулиць	25	62	3100	1 Встановлення спеціальних світильників
				2100	2 Використання енергозберігаючих ламп
				2100	3 Встановлення обліку електроенергії
4	Покращення матеріально-технічної бази школи	22	55	750	1 Ремонт даху в школі
				800	2 Ремонт спортивного залу
				800	3 Заміна віконних блоків в коридорі
5	Покращення екологічного становища	38	95	850	1 Ліквідація стихійного сміттєзвалища
				900	2 Встановлення урн
				1200	3 Організація сортування та приймання вторинної сировини
6	Проблема виховання молоді	23	57	500	1 Поліпшення спортивно-масової роботи
				600	2 Залучення молоді до участі у зборах, громадських заходах та навчаннях

З таких, на перший погляд, примітивних планів громад розпочалися серйозні перетворення у свідомості людей та стали новим етап у підвищенні якості їх життя. Крім того, плани розвитку продемонстрували районній та місцевій владі готовність людей фінансово й фізично долучитися до вирішення проблем, а також достовірно відобразили першочергові потреби громад.

Аналіз планів розвитку усіх 40 організацій громад засвідчив гостроту таких проблем у Рівненській області.

Діаграма І.
Місцеві проблеми очима рівненських громад
(рейтинг вцілому по області), %

Щоб напрацьовані плани розвитку не лишилися на папері, а втілилися в життя, громади повинні були зважити власні можливості та наявні ресурси, а за тим — узгодити свої плани з партнерами. Після оформлення та схвалення планів на рівні місцевих рад (сільрада/ муніципалітет) організації громад винесли їх на обговорення та узгодження форумів місцевого розвитку районного рівня. В такий спосіб рівненські громади, маючи спільний інтерес у виконанні намічених планів, започаткували з партнерами ще один конструктивний діалог на перспективу.

Перші кроки громад у втіленні власних планів розвитку

Після затвердження загальними зборами плану розвитку населеного пункту кожна організація громади отримала нагоду спільно з проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» та органами місцевої влади виконати проект з метою вирішення однієї з загальних проблем. Якої саме — теж визначала сама громада, зважаючи на пріоритетні сфери

ри фінансування проекту: **охорона здоров'я** (місцева мережа первинних пунктів медичної допомоги); **енергозбереження** (заходи з енергозбереження на місцевому рівні); **довкілля, водопостачання, система шкільного транспорту**.

«Наш ФАП був просто в аварійному стані. Ремонту потребувало усе приміщення, до медичного закладу не була підведена вода, відсутня каналізація. ФАП не опалювався, тому в холодну пору року там ні фельдшеру, ні пацієнтам навіть не можна було роздягнутись. Зараз у селі народжується чимало дітей, все більше людей похилого віку звертається до лікарів, тож покращення умов надання медичних послуг для нашого села стало пріоритетом номер один. На загальних зборах громада одноголосно підтримала потребу покращення матеріально-технічного стану сільського ФАПу» (Ольга Ющук, голова Воскодавської ГО «Лелека»).

На чергових зборах громадські організації обрали з-поміж себе функціональну групу (3-5 активних та відповідальних осіб), яку наділили повноваженнями забезпечувати підготовку проектів, їх виконання та подальшу підтримку. З метою підготовки функціональних груп до написання та реалізації мікро-проектів співробітниками обласного ресурсного центру громад були проведені семінари на тему **«Підготовка мікро-проектної пропозиції в рамках проекту СВА»**. Основною метою семінарів було дати практичні поради щодо підготовки мікро-проектних пропозицій. Передовсім тренери зосередилися на практичних аспектах таких як: замовлення проектно-

кошторисної документації, розробка бюджету мікро-проекту, коректне заповнення форми мікро-проектної пропозиції. Ще були надані детальні технічні консультації, детально роз'яснено форму проектної заявки. Оскільки представникам сілград та профільних управлінь райдержадміністрацій також належало долучитися до підготовки мікро-проектів,

вони разом з представниками громад пройшли навчання. Осброївшись необхідними знаннями, функціональні групи організацій громад взялися за написання власних мікро-проектів.

Для більшості пілотних громад участь у Проекті СВА — перший досвід співпраці з міжнародними програмами, а тому підготовка мікро-проектів викликала певні труднощі. Суспільно активні мешканці сіл, котрі увійшли до функціональних груп, рідко коли мали технічну освіту, а тому були не досвідчені у інженерно-будівельній справі. В зв'язку з цим оформлення технічної складової мікро-проектів для громад виявилось справою не з легких, але завдяки районним партнерам (районні ради, відділи архітектури, технічні спеціалісти профільних управлінь) перепони вдалося здолати. У середньому збір комплекту документів та оформлення мікро-проекту вимагали від 1 до 3 місяців клопіткої та злагодженої роботи.

Згідно із процедурою затвердження підготовлених мікро-проекти отримували схвалення на засіданнях форумів місцевого розвитку, після чого надсилалися на розгляд комісії з оцінки мікро-проектних пропозицій (м.Київ).

Перший мікро-проект з Рівненської області був затверджений на комісії 21 листопада 2008 року (Гошанський р-н, с.Бабин, ГО «Промінь»). Всього упродовж 2008 — 2010 років місцевим громадам вдалося відстояти право реалізувати 49 проектів (40 — основна квота, 9 — додаткова). Проте були й невдачі — 2 рівненські заявки комісія з оцінки мікро-проектів відхилила, ще по одному схваленому проекту не вдалось розпочати фінансування. Черговим етапом розвитку й водночас випробуванням для громад стало підписання грантових угод з ПРООН і перехід до практичної реалізації мікро-проектів.

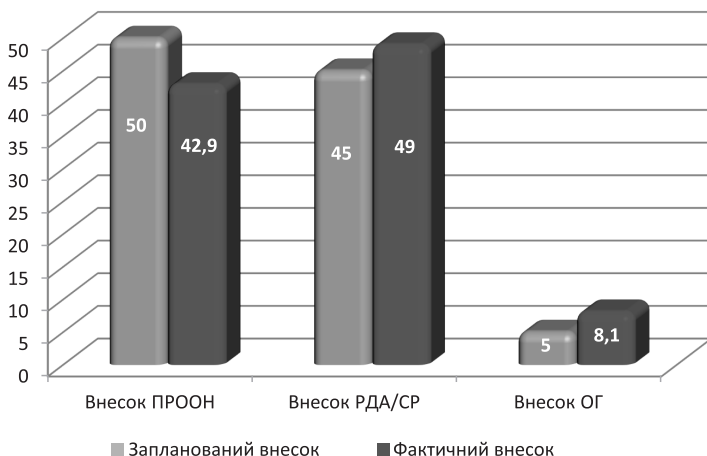
Впровадження мікро-проектів громад

Після затвердження мікро-проектних пропозицій та підписання грантових угод громади приступили до найважливішого та найвідповідальнішого етапу — впровадження мікро-проектів.

Однією з головних умов надання фінансування з боку проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» була грошова участь у мікро-проекті всіх причетних партнерів. Схема співфінансування виглядала так: 50% коштів (але не більше 10 000 \$) надавав проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 45% складав внесок місцевих бюджетів і решту 5% грошового внеску мала забезпечити кожна громада. В окремих випадках дольова участь партнерів дещо відрізнялася від стандарту «50%х45%х5%» за рахунок збільшення внесків з боку місцевих бюджетів та громади.

Діаграма II.

Співвідношення запланованих та фактичних внесків
партнерів в рамках реалізації
Проекту СВА в Рівненській області, %

Після того, як громада визначилася з видами та об'ємами робіт у рамках мікро-проекту, його попередньою вартістю і внесками партнерів, постало важливе завдання: обрати виконавця робіт шляхом проведення тендеру. Координатори обласного ресурсного центру громад навчили представників функціональних груп особливостям цієї процедури під час тренінгу «**Впровадження мікро-проекту громади в рамках Проекту СВА**».

Проведення тендеру за правилами ПРООН — обов'язкова вимога Проекту СВА до грантоотримувачів, адже саме ця процедура забезпечувала прозорість в обранні підрядника та, по можливості, сприяла заощадженню коштів. Організації громад самостійно формували тендерні комітети, готували пакети тендерних документів, приймали

заявки від учасників та максимально відкрито і прозоро проводили засідання із відбору переможця. Така прискіплива увага до процесу проведення тендерів у селах дала позитивні результати. Завдяки тендерам громадами загалом було зекономлено близько 14% коштів, які за рішенням зборів були витрачені на проведення додаткових робіт у рамках мікро-проектів.

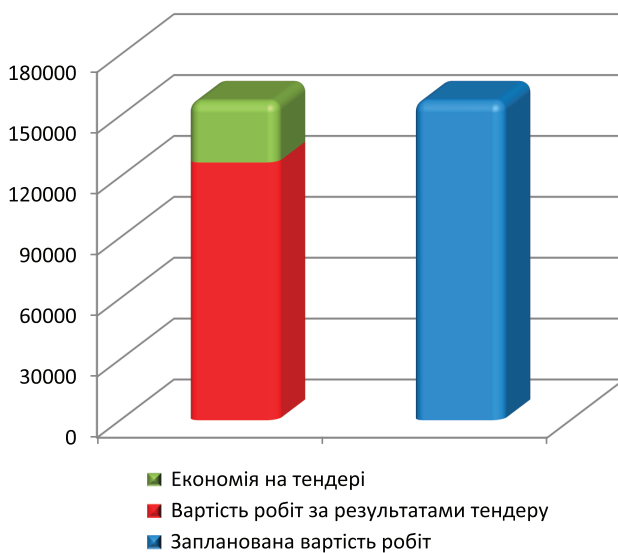

Так, у с.Воскодави Гощанського району мікро-проект «Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Воскодави» передбачав заміну 68 старих дерев'яних вікон та вхідних дверей на металопластикові загальною вартістю 162 017 грн. На тендері переможцем стало ТОВ підприємство «Акорд-С» з ціновою пропозицією 136 081 грн. Економія коштів за рахунок тендеру склала 25 936 грн., що становило 16% від загальної вартості проекту. На суму економії громада уклала додатковий договір з підрядником по заміні додаткових 13 вікон у школі на металопластикові.

Подекуди, під час проведення тендерів громади стикалися з неочікуваними труднощами. Відносно невелика вартість мікро-проектів (у середньому — 160 тис. грн.) і віддаленість сільських об'єктів від обласного центру спричинили низьку активність підрядників, і через відсутність здорової конкуренції між виконавцями — громада не завжди була задоволена вибором. В окремих районах представники місцевої влади робили спробу вплинути на рішення громади при визначенні переможця, адже мікро-проекти частково фінансувалися коштом місцевих бюджетів. Втім, такі випадки були поодинокі і спільними зусиллями можливих негативних наслідків вдалося уникнути.

Загалом за час діяльності проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» громадами Рівненської області було реалізовано 40 основних мікро-проектів і 9 додаткових на загальну суму 8 318 185 грн. З районних бюджетів на реалізацію мікро-проектів виділено 3 340 678 грн., з

Діаграма III.
Економія коштів за результатами тендерів
ГО "Лелека", с.Воскодави

Діаграма IV.
Фінансові внески партнерів
з реалізації мікропроектів громад, грн

сільських (міських) — 737 468 грн., організації громад змогли зібрати та внести кошти у сумі 670 884 грн. З боку Проекту СВА фінансування надійшло у сумі 3 569 155 грн.

Під час впровадження мікро-проектів громад важливе значення надавалось використанню бюджетних коштів. Саме з місцевих бюджетів: районних та сільських (міських) було профінансовано близько 50% вартості мікро-проектів. Для вчасного виділення та ефективного освоєння бюджетних коштів організації громад тісно співпрацювали з місцевою владою. Механізм використання бюджетних коштів у районах відрізнявся і здійснювався за трьома основними схемами.

Перший механізм: після обрання підрядника укладався трьохсторонній договір, де організація громади виступала «Замовником 1», власник об'єкту «Замовником 2», а підрядник «Виконавцем». У такому договорі були чітко визначені частки робіт, які:

- фінансує організація громади із власного рахунку;
- фінансує власник об'єкту коштом районного чи сільського бюджету.

Акти виконаних робіт за таких умов підписувалися трьома сторонами і організація громади отримувала можливість контролювати вчасне бюджетне фінансування та хід виконання всього комплексу робіт.

Другий механізм передбачав тільки дві сторони реалізації мікро-проекту: організація громади — «Замовник», підрядник — «Виконавець». У цьому випадку кошти місцевих бюджетів перераховувалися на тимчасовий казначейський рахунок організації громади, що відкривався в Управлінні державного казначейства України. Організація громади фактично здійснювала всі розрахунки за виконані роботи і могла контролювати весь процес реалізації мікро-проекту від початку і до кінця. Однак, як показала практика, і перший і другий механізм освоєння коштів партнерів були ефективними лише для тих громад, де бюджетні кошти виділялися вчасно і в повному обсязі. В протилежному випадку організація громади ставала і юридично, і морально відповідальною за борги перед підрядником, а це в свою чергу гальмувало виплати чергових траншів ПРООН.

Третій механізм передбачав укладання автономних договорів:

- між організацією громади і підрядником на кошти ПРООН і громади;

- між власником об'єкту і підрядником на кошти районного чи сільського бюджету.

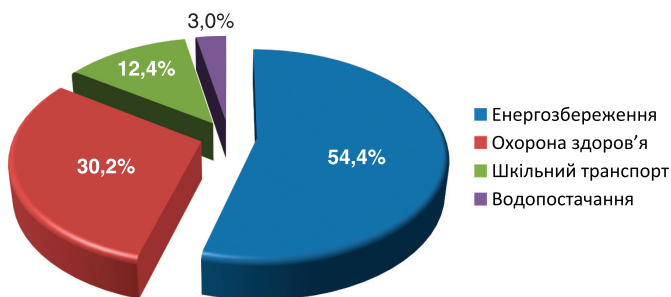
За такою схемою відбувалося паралельне фінансування, коли

фінанси надходили підряднику від організації громади та від власника об'єкту за окремими угодами. Організація громади була відокремлена від бюджетних коштів і у випадках часткової чи повної затримки платежів з місцевих бюджетів мала відповідальність перед підрядником тільки в межах власних зобов'язань. Така схема співфінансування для рівненських громад була найбільш вдалою. Варто зазначити, що незалежно від обраного механізму використання бюджетних коштів всі громади змогли здійснити свої мікро-проекти і здобути неоціненний досвід співпраці з місцевою владою, який обов'язково знадобиться їм в подальшій діяльності.

Якщо проаналізувати тематику мікро-проектів в області, то найбільше проектів — 27 було здійснено в сфері енергозбереження (заміна старих дерев'яних вікон на металопластикові, реконструкція системи опалення в школах та дитсадках, система вуличного освітлення); 17 — в сфері охорони здоров'я (підтримка мережі фельдшерсько-акушерських пунктів шляхом здійснення ремонту та придбання медичного обладнання); 5 проектів із забезпечення підвезення до школи дітей у сільській місцевості (придбання шкільних автобусів) і 1 проект у сфері водопостачання (ремонт каналізаційної мережі).

Діаграма V.
Пріоритети мікропроектів,
визначені громадами Рівненщини, %

Незалежно від обраної тематики мікро-проекту організація громади завжди приділяла велику увагу якості виконання робіт. З метою забезпечення ефективного використання ресурсів, отримання якісних результатів і успішного виконання проекту представники громади протягом усього періоду реалізації проекту перевіряли якість матеріалів і робіт, що виконувалися підрядниками. Для цього в кожному районі було створено Наглядовий комітет з якості (НКЯ).

До складу комітету входили спеціаліст технічного відділу РДА, контактна особа РДА, представник обласного ресурсного центру, голова організації громади, представник власника об'єкту. НКЯ періодично виїжджав на об'єкт для перевірки технічних та фінансових аспектів впровадження мікро-проекту, звіряв технічну документацію з фактично виконаною роботою.

За результатами перевірки представники НКЯ готували спільний звіт, який за відсутності суттєвих зауважень слугував рекомендацією для виділення чергових траншів ПРООН.

Надзвичайно важливо було стимулювати почуття відповідальності громади за отриманий результат, особливо, коли йшлося про створення або відновлення матеріального об'єкту інфраструктури. Необхідно було досягти взаєморозуміння організації громади та власника об'єкту щодо передачі майна, відновленого або набутого в рамках проекту, а також подальше його використання і обслуговування.

Об'єкти, покращені в рамках проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», є власністю місцевих територіальних громад і перебувають на балансах сільських, селищних, міських рад, структурних підрозділів райдержадміністрацій та райрад. Після виконання всіх запланованих робіт на об'єкті спеціально створена приймальна комісія за участі представників громади приймала завершені ремонтно-будівельні роботи, про що складався відповідний акт.

У документі відображалась вся технічна і фінансова інформація про завершений мікро-проект. Погоджувався такий акт всіма сторонами, які долучилися до реалізації мікро-проекту. Після прийняття об'єктів у експлуатацію в бухгалтерському обліку установи-власника відображався приріст балансової вартості відремонтованих ФАПів, шкіл, дитячих садочків, а придбані автобуси чи новозбудовані об'єкти інфраструктури утримувачі брали на баланс.

Однак введення в експлуатацію створених чи покращених об'єктів і передача їх на баланс не було кінцевою метою діяльності організацій громад, адже тепер головним завданням стало налагодження ефективного механізму утримання і обслуговування цих об'єктів, а також сталість надання послуг.

Здавалося б, що саме власники об'єктів інфраструктури мусять бути зацікавлені у їх збереженні, однак не слід забувати про обмеження місцевих

бюджетів і практику виділення коштів у режимі «гасіння пожеж». Саме тому провідну роль в забезпеченні подальшої життєдіяльності відновлених та створених об'єктів повинна відігравати організація громади, підтримуючи рівень вигод і зменшуючи при цьому фінансове навантаження на державний бюджет щодо витрат на експлуатацію та обслуговування.

Одним із інструментів, за допомогою якого організація громади зможе в подальшому підтримувати в належному стані завершені об'єкти, може стати створення так званого фонду експлуатації та технічного обслуговування (ФЕТО). Створення такого фонду передбачає сплату членами громади регулярних внесків, розмір та періодичність сплати яких затверджуються загальними зборами організації. Акумуляовані таким чином кошти можуть використовуватися громадою, наприклад, на придбання будівельних матеріалів і здійснення власними силами ремонту об'єкту, або ж для оплати коштів підрядній організації за надання певних послуг.

Після завершення мікро-проектів організації громад не припинили своєї діяльності, адже їхня статутна мета — сприяння соціальному, економічному, екологічному розвитку свого села (селища, міста). А оскільки ситуація із згаданим розвитком на місцях залишається не найкращою у всіх без винятку населених пунктах Рівненщини, то на організації громад попереду чекає велика робота з реалізації інших місцевих ініціатив.

Головне, що за час впровадження проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» люди не тільки навчилися вирішувати власні проблеми своїми силами, а й здобули неоціненний досвід і мають необхідні знання, щоб і надалі залучати для цього зовнішні ресурси. Цілком зрозуміло, що для вирішення гострої проблеми на селі, як то ремонт школи, чи

відкриття дитячого садка і т.д., організаціям необхідно створювати грошові фонди і найбільш ймовірними джерелами їх наповнення можуть бути:

- членські внески та добровільні пожертви громадян;
- цільові кошти місцевих бюджетів;
- фінансово-матеріальні пожертви від місцевих спонсорів;
- гранти від іноземних і міжнародних організацій-донорів;
- публічні акції для залучення пожертв від громадян.

Спільне оцінювання діяльності організацій громад

За час реалізації мікро-проектів велика увага приділялася питанням сталості організацій громад та закладенню підвалин їх подальшої успішної діяльності вже після завершення мікро-проекту. З цією метою організації громад проводили внутрішній моніторинг стану розвитку шляхом спільного оцінювання.

Оцінка організації громади за участю самої громади, або спільне оцінювання є механізмом оцінки дієздатності самої організації, її керівництва, способу управління та якості послуг, які отримує

Таблиця II.

Показники та під-показники потенціалу громади

Головні показники		під-показники				
		1	2	3	4	5
1	Організаційний розвиток	Рівень участі домогосподарств	Регулярність проведення зборів	Присутність членів на зборах	Участь в обговоренні	Обізнаність щодо прийнятих рішень
2	Сталість організації	Дисципліна щодо сплати внесків	Розподіл обов'язків між членами ОГ	Якість бухгалтерської книги	Стійкість ФРГ (фонду розвитку)	Дотримання правил та інструкцій
3	Спільне планування / координація / зв'язки	Зв'язки ОГ з місцевими органами влади	Співробітництво з іншими агентствами розвитку	Включення плану ОГ до плану розвитку села / міста	Участь ОГ у Форумі місцевого розвитку	Участь членів ОГ в процесі планування
4	Впровадження проектів громади	Кількість здійснених проектів	Набута впевненість щодо виконання подібних проектів	Наявність системи членських внесків	Отримання переваг від реалізації проекту вразливими групами	Залучення членів ОГ
5	Зміни якості життя	Послуги медичного пункту	Заходи з енергозбереження	Заходи щодо покращення довкілля	Управління водопостачанням	Шкільний транспорт

громада. Спільне оцінювання проходило за допомогою анкетування членів громади на спільному зібранні. Оцінювання анкет відбувалося за п'ятьма основними показниками та 25 під-показниками (Таблиця II), які разом відобразили інституційну сталість організації громади та послуг, що нею надаються.

Методологія підведення підсумків спільного оцінювання в громаді передбачала одержання певної кількості балів по кожному з 5 наведених вище показників (максимум 20 балів по кожному показнику). Сума всіх балів констатувала фактичну оцінку громади за 100-бальною шкалою. Тому спільне оцінювання має цінність не тільки для громади. Результати оцінювання є порівнювальними і можуть використовуватися, наприклад, для порівняння ситуацій в кількох громадах на рівні району, або ж порівнювати ситуацію в районах на рівні області.

Спільне оцінювання має психологічний вплив на мислення громадян, котрі прагнуть покращення власної ситуації. Члени організації мусять усвідомити, що для цього необхідно здійснити ряд заходів. Якраз результати спільного оцінювання показують реальний стан справ із розвитком організації громади, виділяють недоліки і спонукають її членів до активних дій.

Діаграма VI.

**Результати спільного оцінювання
організацій громад по районах Рівненської області**

Місцеві жителі в ролі громадських аудиторів

Важливо, щоб після завершення мікро-проекту всі члени організації громади отримали достовірну інформацію щодо проведених заходів, адже не всі громадяни брали в них пряму участь. Більшість жителів робили фінансові внески, дехто допомагав власною працею, були й більш пасивні учасники, які просто відвідували збори громади. Не зважаючи на міру залучення, всі члени громади мали право ознайомитися з документами, що засвідчували повне і якісне виконання робіт, переконалися у цільовому використанні коштів, висловити свої зауваження щодо якості виконаних робіт та використаних матеріалів, а також оцінити результати спільних зусиль. Для того, аби ознайомити громаду з цією інформацією та провести незалежне оцінювання діяльності організації і функціональної групи, на загальних зборах проводився громадський аудит. Окрім членів громади участь в громадському аудиті брали представники місцевої влади, депутати, представники підрядної організації, а також представники проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». До зборів та оцінювання долучалися односельчани, котрі не входили до організації, але отримували вигоду від результатів мікро-проекту. Цей дієвий інструмент контролю дозволив членам організації та партнерам оцінити результати спільної діяльності та зробити висновки на майбутнє.

Проведення громадського аудиту по кожному з мікро-проектів включало в себе публічний аналіз фінансової інформації, технічного виконання, оцінювання членами громади реалізації мікро-проекту та підведення підсумків. Для цього члени Наглядового комітету з якості (члени функціональної групи) на основі технічної і фінансової документації звітували про виконання кожного

етапу мікро-проекту перед загальними зборами. Наступним кроком аудиту було оцінювання етапів впровадження проекту та його соціальної значимості членами громади. На Рівненщині 99 % опитаних з кожної громади позитивно оцінили отримані результати. За підсумками громадського аудиту у 40 організаціях громад функціональними групами були підготовлені звіти, що пройшли затвердження загальними зборами.

Діяльність ресурсних центрів розвитку громад

Усвідомлюючи значення досвіду та знань, які накопичуються у кожному районі завдяки використанню підходів до розвитку, орієнтованих на громаду, деякі адміністрації вирішили створити ресурсні центри громад при районних відділах економіки. У Рівненській області вони запрацювали у 4-ох районах (Сарненський, Корецький, Гоцанський і Рокитнівський) на підставі положень, затверджених розпорядженнями голів відповідних райдержадміністрацій. Для потреб ресурсних центрів районна влада надала приміщення, а ще були призначені спеціалісти, відповідальні за цю ланку роботи. Координацію роботи ресурсних центрів доручили контактним особам, котрі на районному рівні забезпечують взаємодію з проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду».

Розпорядженням голови Гоцанської райдержадміністрації від 07.04.2010 № 184 при управлінні економіки створено консультативно-дорадчий орган — Гоцанський районний ресурсний центр розвитку громад. До нього звертаються активісти нині діючих організацій та ініціативні групи, зацікавлені у підвищенні добробуту своїх сіл. Востаннє Гоцанський ресурсний центр допоміг в реєстрації трьох громадських організацій: ГО «Ескулуп», ГО «Надія» та ГО «Гостинний край» (навчання процедури, оформлення протоколів та інших заявних документів). До самоорганізації мешканців надихнув досвід 5-ти громадських організацій, котрі успішно реалізували свої ініціативи у межах проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Місцеві активісти усіх 8-ми громад на сьогодні є найбільш активними користувачами послуг ресурсного центру.

Метою діяльності ресурсних центрів громад є створення бази для співпраці всіх зацікавлених в питаннях розвитку громад району, підтримка громадських ініціатив через надання технічної, інформаційної, консультаційної та іншої допомоги, а також налагодження інформаційного обміну між ними. Двері ресурсних центрів відчинені не лише для партнерів проекту. Кожен охочий місцевий активіст може звернутися до спеціаліста й отримати допомогу в питаннях розвитку та підвищення рівня добробуту своєї громади, скористатися базою даних донорських організацій і фондів, навчитися готувати проектні заявки й технічну документацію, ознайомитися з досвідом вирішення схожих проблем іншими громадами, заручитися підтримкою технічних спеціалістів з профільних управлінь.

У 2010 році проектом «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» був проведений всеукраїнський конкурс грантів на придбання оргтехніки для районних ресурсних центрів громад. Від Рівненської області кращими були визнані Сарненський та Гощанський центри, технічна база яких відтоді збагатилася комплектом нової оргтехніки.

Досвід діяльності такої мережі підтримки на районному рівні визнано успішним, до неї приєднуються й інші райони області. Зокрема, про свій намір започаткувати роботу ресурсного центру громад повідомило керівництво Дубенського району.

! Для більшої ефективності роботи ресурсних центрів районним управлінням слід приділяти увагу систематичному підвищенню фаховості координатора (направляти на тренінги, навчальні візити), а також налагодити систему швидкої комунікації між усіма селами. Далеко не всі питання можна узгодити по телефону, особливо, якщо йдеться про поширення інформації, наприклад, щодо оголошеного грантового конкурсу або редагування проектної заявки. Найбільш ефективним засобом передачі інформації сьогодні є Інтернет. Тому в кожному селі необхідно забезпечити доступ до мережі та навчити місцевих активістів використовувати всі його можливості.

**Завдяки ефективній та методичній роботі ресурсних центрів
можна досягти таких успіхів:**

- створення самодостатніх самоврядних організацій громад в кожній сільській раді, які були б здатні ініціювати та впроваджувати власні ініціативи у взаємодії з місцевими органами влади та іншими партнерами;
- заснування системи інституційної підтримки організацій громад та створення міцних партнерських зв'язків між ними;
- покращення інституційної спроможності організацій громад та місцевих органів влади у сфері визначення потреб і пріоритетів громади, методів управління та моніторингу за участі громад;
- поширення успішного досвіду, набутого організаціями громад в результаті впровадження проектів.

Запроваджені механізми сталого партнерства

За час впровадження Проекту в області налагоджено співпрацю на трьох рівнях, які дотепер перебувають у постійній взаємодії. На обласному рівні встановлені партнерські стосунки між обласною державною адміністрацією, обласною радою, районними радами та адміністраціями. Задля системної роботи зазначеного партнерства у серпні 2009 року за

спільним розпорядженням губернатора та голови обласної ради було створено рівненську обласну координаційну раду з питань реалізації проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Впродовж 2009 — 2010 років відбулося три засідання ради.

Рівненська обласна координаційна рада має дорадчо-консультативну функцію і є, насамперед, переговорним майданчиком для пошуку спільних рішень в питаннях соціально-економічного розвитку районів, обміну корисним досвідом та ефективними практиками, які б допомогли громадам розвиватися ще успішніше. Координаційна рада покликана сприяти реалізації громадських ініціатив, спрямованих на поліпшення базової місцевої інфраструктури у таких пріоритетних сферах, як: охорона здоров'я (підтримка мережі фельдшерсько-акушерських пунктів); енергетика (енергозберігаючі заходи, збільшення використання відновних джерел енергії тощо); навколишнє середовище (утилізація відходів, знешкодження запасів пестицидів тощо); комунальне водопостачання; комунальний транспорт (подолання ізольованості в сільській місцевості).

Основними завданнями ради є:

- координація впровадження проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку області;
- сприяння залученню відповідних місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до впровадження проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»;
- забезпечення належної поінформованості місцевих органів влади;

- надання стратегічних рекомендацій щодо впровадження проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в області;
- розгляд та надання пропозицій голові облдержадміністрації та голові обласної ради щодо підписання угоди про партнерство;
- здійснення моніторингу впровадження проекту в області;
- сприяння врахуванню результатів проекту при розробленні обласних програм соціально-економічного розвитку та при формуванні обласного й районних бюджетів.

На районних рівнях започатковано роботу 8-ми Форумів місцевого розвитку (ФРМ). Їхньою метою є побудова оптимальної комунікаційної структури між громадою, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування з ефективним зворотнім зв'язком, що дозволить лідерам громад висловлювати свою думку та відстоювати інтереси кожної громади на районному рівні, вирішувати спільні нагальні проблеми. Періодичні засідання форумів сприяють пошуку найефективніших способів вирішення конкретних проблем місцевого розвитку, адже представники громади напряму спілкуються щодо своїх потреб з районним керівництвом та місцевими галузевими фахівцями. Форуми виконують роль консультативно-дорадчих органів, які за розпорядженням голів РДА діють на постійній основі.

Також завдяки активності ресурсних центрів в області напрацьовано досвід співпраці громад (самоврядні організації громад, активісти та безпосередні мешканці громад) з місцевими органами влади (сільські, селищні, міські голови та ради, районні ради, районні державні адміністрації) та міжнародними фондами, організаціями й донорами.

В кожному районі, де впроваджується Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», призначено координатора співпраці на рівні за-

Під час одного з робочих засідань ФМР в Радивилівському районі було прийнято рішення створити комісію з технічної оцінки стану об'єктів у тих селах, де впроваджуються мікро-проекти громад. Комісії доручено провести обстеження технічного стану будівель, скласти відповідні акти та висновки, надати допомогу функціональній групі при підготовці проектно-кошторисної документації. На іншому засіданні ФМР цього району вирішено підтримати мікро-проект ГО «Добрівчанка» по додатковій квоті, який передбачав придбання шкільного автобуса. Представниками фінансового відділу РДА, управління державного казначейства, відділу освіти РДА, громадської організації «Добрівчанка» за участі активних депутатів райради була узгоджена процедура закупівлі транспортного засобу з різних фінансових джерел. Згідно з резолюцією форуму відділу освіти РДА доручено провести відкриті державні торги по придбанню шкільного автобуса.

ступника голови райдержадміністрації чи райради. Функції контактної особи, котра забезпечує щоденну взаємодію з Проектом і цільовими громадами, зазвичай виконує начальник управління економіки. До основних завдань контактної особи належить:

- працювати на розширення партнерства між організаціями громад і владою району для впровадження проектів громад та інтеграції їхніх планів на районному рівні;
- співпрацювати з місцевими ЗМІ;
- надавати інформаційну та консультативну допомогу членам організацій громад;
- підтримувати діяльність районного Форуму Місцевого Розвитку;
- допомагати у підготовці офіційних ознайомчих візитів;
- брати участь в тренінгах та заходах з обміну знаннями.

Успішна реалізація проекту в області стала додатковим аргументом для започаткування Обласного щорічного конкурсу проектів розвитку територіальних громад (25 вересня 2009 року на сесії обласної ради затверджено відповідне рішення). Принцип відбору й фінансування проектів громад в рамках обласного конкурсу застосовує підходи, запропоновані проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». У 2010 р. на проведення конкурсу було виділено 100 тис. грн., а у 2011 р. сесія обласної ради прийняла рішення збільшити фонд конкурсу до 200 тис.грн.

“Четверта влада” сприяє розвитку активності населення

З метою поширення досвіду активності громад у рамках проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» інформація постійно висвітлювалась у місцевих та національних ЗМІ. Загалом, за час реалізації проекту обласним ресурсним центром було проведено 43 прес-конференції та медіа-заходи, вийшли в ефір 32 сюжети на місцевому телебаченні, 94 повідомлення на радіо, з'явилося 82 публікації в друкованих ЗМІ та 41 — на електронних медіа. 54 публікації було розміщено на офіційних сайтах обласної державної адміністрації, обласної ради, районних державних адміністрацій та рад, а також на сайті Проекту СВА.

Допоможемо собі самі

Що у вересні минулого року в районі, як і по всій Україні, стартував проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Фінансова підтримка проекту здійснюється Європейським економічним комітетом та Програмою розвитку ООН. Його мета – створити сприятливе середовище для сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом самоорганізації та соціальної активізації громад.

20 серпня у Бабині за участю начальника відділу економіки ГРД Оксана Чуман та радника з розвитку громад ПРООН Юліана Потапенка відбувся збір громадського активу села. З результатом було оголошено про створення громадської організації. Промки, затверджено її статут, обрано правління та членів ревізійної комісії. Головою обрано виконавця дитсадка Ольгу Дашук. Також прийнято рішення про щоквартальні членські внески, загальна сума яких становитиме 5% від вартості проекту. Після збору представник проекту, радник з розвитку громад Юліана Потапенка попросила дати відгук на деньки зачитати.

— В яких країнах впроваджуються подібні проекти з ініціативи ПРООН? — Насправді це перша програма такого зразка. Почали її в Україні, де вона діє у всіх 24 областях. Якщо вона буде успішною, то програму запровадять і в інших країнах.

— Яка мета вашого приїзду у Бабину? — Надати вербальні консультації щодо впровадження проекту та допомогти правильно розробити план дій, необхідний для позитивного результату роботи громад.

— Ваші враження від спілкування з представниками українських громад? Насильно індуковані вони у співпрацю з вами? — Враження дуже хороші. Люди в Україні комунікабельні та гостинні. Громадські об'єднання, які вже працюють, досить надійні.

— Чи є можливий варіант виключення окремих громад з проекту? Якщо так, то на яких підставах? — Виключення громад з проекту можливе, якщо така громада створена штучно з метою, є байдужою, не використовує надані кошти не за призначенням або ж взагалі не працює.

— Наприклад, реалізації проекту в Бабині? — Кожен громада сама обирає проблемні галузі у своєму селі, ми ж сприяємо їм, ми ж сприяємо роботі, допомагаємо, коли виникають інші питання. Наприклад, у Бабині відсутня установа на потягиває висоту, відновлення ремонту об'єктів соціальної інфраструктури. Сток стоїть на вулицях, це не реалізація цього проекту буде успішною, то співпраця з громадою продовжиться і в інших галузях.

Побувала на зборі громади Ольга БЕЛІНАХ.

Найчастіше тематичні сюжети транслювались на місцевих телеканалах «Рівне-1» та «РТБ» («Рівненська державна телерадіокомпанія»), в газетах «Рівне вечірнє», «ОГО», «Вільне слово», а також на інтернет-ресурсі «ZIK» («Західноукраїнська інформаційна компанія»). Крім того, силами обласного ресурсного центру було випущено 18 номерів інформаційного вісника про діяльність громад Рівненщини загальним накладом близько 2000 друкованих та 500 електронних примірників. Спонукуючи до активності жителів інших сіл, про успішний досвід громад-піонерів розповів відзнятий документальний фільм «Сила громади в єдності».

Представники ЗМІ були постійними гостями на відкритті відновлених чи створених об'єктів інфраструктури в рамках мікро-проектів громад. Ефективно також спрацювало проведення прес-турів по громадах Гоцанського району за участю партнерів проекту: представників обласної та районної влади, сільських голів. Перший медіа-тур було проведено 12 серпня 2009 р. з метою ознайомлення громадськості з поточним втіленням мікро-проектів.

Діаграма VII.
Висвітлення у ЗМІ діяльності СВА
в Рівненській області, %

Під час другого медіа-туру, який відбувся 17 січня 2011 року, журналісти місцевих телеканалів, радіо та друкованих видань на власні очі побачили результати завершених мікро-проектів, поспілкувалися з місцевим активом та змогли в повній мірі висвітлити успіхи, досягнуті громадами.

Інформація у пресі про досягнення пілотних громад спонукала сусідні села до самоорганізації. Місцеві активісти стали звертатися за порадами до лідерів діючих громадських організацій у питаннях залучення зовнішніх ресурсів, консультуватися щодо процедури створення громадських об'єднань, найбільш дієвих методів роботи з населенням, налагодження співпраці з районною владою та органами місцевого самоврядування.

Рівненщина ділиться досвідом

Оскільки співпраця проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» з регіонами розпочалася з Рівненщини, наша область була визначена демонстраційною для передачі досвіду іншим цільовим аудиторіям проекту (координатори обласних та районних ресурсних центрів громад, контактні особи обласного й районного рівнів тощо). Упродовж 3 років в Рівненській області відбулося ряд навчально-ознайомчих заходів: демонстраційні візити для представників донорських організацій і партнерських вузів, а також численні тренінги й семінари, робочі наради для співробітників проекту й учасників зі сторони влади.

Так, з метою перейняття досвіду активізації громад 12 травня 2008 року у Рівному відбулася перша робоча нарада для обласних асистентів західноукраїнського регіону. Місцеві координатори з п'яти областей України обговорювали подальші етапи реалізації проекту, а рівненський обласний ресурсний центр громад ділився першим успішним досвідом.

У травні 2008 року протягом тижня на базі облдержадміністрації та обласного ресурсного центру громад проходив навчальний семінар-тренінг для співробітників проекту та представників від обласних державних адміністрацій з дев'яти областей України.

Чималий інтерес приїжджих колег викликав досвід роботи Сарненського ресурсного центру громад. Для його вивчення 23-24 вересня 2008 року у містечку був проведений семінар для районних контактних осіб з Луганської, Полтавської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Житомирської та Рівненської областей.

27 серпня 2009 року у межах офіційного візиту на Рівненщину з діяльністю громад та досвідом впровадження їхніх ініціатив знайомилася Директор Представництва ПРООН в Україні Рікарда Рігер.

Пані Рікарда Рігер високо оцінила роботу громадської організації «Лелека» с.Воскодави та поділилася враженнями: «Я зворушена побаченням. Не думала, що громада, об'єднавшись з місцевою владою, зможе так швидко досягти таких високих результатів. Я була вражена, побачивши, як об'єднана громада може покращити своє життя, коли вона організована і тісно співпрацює з місцевими органами влади та самоврядування. Неодноразово чула про те, що багато українських сіл «вимирає», з них виїжджають люди. Але коли у селі є медичний заклад і школа — це гарантія того, що у цієї громади є майбутнє».

Ще одну поважну гостю мали честь вітати у жовтні 2009 р. рівненські громади. Клаудія Фішер, керівник управління програм технічної допомоги Представництва Європейської комісії в Україні взяла участь не лише в заходах обласного рівня, але й відвідала засідання Форуму місцевого розвитку Гошчанського району. Кульмінацією візиту стала зустріч з громадою с.Сапожин Корецького району та огляд відремонтованої сільської школи.

В грудні, наприкінці 2009 року, досвід активізації та підтримки громад Сарненського ресурсного центру переймали контактні особи районного рівня Черкаської та Кіровоградської областей. У листопаді 2010 року представники партнерського вузу, а саме Національної академії державного управління при Президентові України побували на Рівненщині з дводенним візитом й ознайомилися з підходами Проекту в цілому та методиками їх впровадження на прикладі нашої області.

Рівненські громади та їх партнери (обласна, районна влада, органи самоврядування) відкриті до співпраці, радо діляться своїми напрацюваннями з колегами, а також самі охочі до нових знань та дієвих практик. За період співпраці на запрошення проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» представники Рівненщини побували з навчальною метою у Запорізькій та Донецькій областях.

Розвиток дієвої вертикалі партнерства

Міжсекторна співпраця є одним із важливих чинників громадянського суспільства. Очевидно, що проблеми суспільної ваги можна ефективно вирішувати лише при взаємодії влади, громадськості та приватного сектору, проте не завжди вдається досягти цього ідеального поєднання. У районах Рівненської області найбільшу ініціативу в сфері налагодження міжсекторної взаємодії проявили територіальні громади, тоді як «найслабкішою ланкою» виявився приватний сектор. Це не викликає подиву, адже підприємництво у селах розвинуте слабо, а районних бізнесменів, теж не мільйонерів, вкрай рідко вдається схилити до меценатства. В результаті місцевим громадам вдалося долучити приватний сектор у якості соціального партнера до реалізації лише 5-ти проектів з 49-ти.

У Рівненській області вертикаль партнерства влада-громада спрацювала вдало. Зокрема, за результатами трьохрічної співпраці у рамках проекту СВА у всіх пілотних районах суттєво поліпшилися комунікація між органами влади, місцевого самоврядування і територіальними громадами, що дозволило більш конструктивно, злагоджено та вчасно вирішувати спільні проблеми або й запобігати їх виникненню. Організації громад з прогресуючим потенціалом почали доповнювати функції місцевих/регіональних органів влади, стали надійними їх партнерами у мобілізації ресурсів задля вирішення місцевих проблем. Представники громади поступово включаються у процеси визначення потреб місцевого розвитку, проведення моніторингу якості соціальних послуг, в організацію заходів з подолання кризових суспільних явищ (занепад моралі, соціальна апатія, колективна безвідповідальність). Проекти соціальної дії сприяли підвищенню іміджу громади в очах місцевої влади, з їх лідерами стали більше рахуватися, дослухаючись до реальних потреб громад.

Влада мусить бути зацікавлена у сильних, самодостатніх громадах, адже один сільський голова у селі нічого не зробить, тим більше, якщо мислить він тільки в межах свого письмового столу. Найкраще, коли поруч є група однодумців достатньо прогресивного мислення, а якщо ці люди пройшли спеціальні навчання, вони перетворюються на каталізаторів місцевого розвитку. Тоді з'явиться підтримка з боку односельчан, відшукаються й кошти з місцевих бюджетів. Характеризуючи розвиток значеного самоврядування і поглиблення цієї форми управління в регіоні, варто зазначити, що ми вже давно відмовились від жорсткої централізації, але навзаєм ще не запропонували ефективну модель роботи місцевого самоврядування, орієнтовану на виконання його прямих функцій та самостійне вирішення проблем місцевого значення. Хоч ми й не централізовані давно, але ще не готові повністю передати усі важелі управління на місцеве самоврядування. Це, насамперед, пов'язано з принципами формування місцевих бюджетів, адже всі райони нашої області стовідсотково дотаційні. Тому дуже рано радіти, мовляв, наші громади самодостатні у фінансовому плані й у сенсі самоорганізації. Як показує досвід європейських країн, незабаром цей перехідний період скінчиться, і наші громади повинні готуватися до ментальної та функціональної автономності (Тимошенко Ігор, начальник головного управління економіки та інвестиційної діяльності Рівненської ОДА).

Успіхи, що стимулюють до розвитку

Успішне впровадження Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» в Рівненській області дало поштовх соціальній мобілізації у селах та поширенню європейських підходів до планування. У 40 населених пунктах, що мають затверджені громадські плани розвитку, стирається недовіра між владою і громадою, розпочато конструктивний діалог довкола місцевих проблем. Важливо, що саме громади починають впливати на політику розвитку територій, адже в більшості випадків процеси, які раніше відбувалися в їх громадах, були результатом планування за принципом «згоридонизу». Тепер громади отримали можливість спільно із владою планувати свою діяльність, орієнтовану на розвиток.

На Рівненщині з 2008 року свою історію добрих справ пише 40 організацій громад, які об'єднали понад 20 тисяч громадян довкола болючих місцевих проблем. Загалом на території 8-ми районів області організаціям вдалося успішно виконати 49 проектів соціальної ваги, у рамках яких відремонтовано та дооснащено 17 ФАПів, замінено вікна та двері у 16 школах і 9 дитсадочках, придбано 5 шкільних автобусів, освітлено 9.5 км. вулиць у двох селах, замінено 2,2 км. водогону у одному селищі.

Школа стала як нова!

Школа, як усі ми знаєм,
Нашим дітям другий дім.
А тому усі ми дбаєм,
Аби добре було в ній.
Ціле літо працювали,
Всі трудилися залюбки.
Все білили, фарбували —
Нехай вчаться дітлахи.
Все розкажемо по порядку,
Як усе було спочатку,
Все кругом ламати стали —
Усе чисто зруйнували.
Тут такого натворили —
Всю котельню розбомбили,
Вікна війнято було —
Дивувалось все село.
І ось впоралися вчасно —
Два котли стоять сучасних,
Щоби діточкам було
Взимку зручно і тепло!
Заглядає нині сонце
У нові, ясні вікна.
Буде затишно у школі
Гарно й світло, як ніколи.
Втім прийшлося попрацювати
Помагали мамі й таті.
Шлем подяки всім слова —
Школа стала як нова!!!

Бойко Марина, с.Бочаниця, 9 клас

На підтримку громадських ініціатив у області діє обласна координаційна рада та 8 районних форумів місцевого розвитку. Започатковано роботу обласного та 4 районних ресурсних центрів розвитку громад, у яких ведеться щоденна робота з консультування, узагальнення й поширення досвіду роботи успішних громад, надається інформація про нові можливості позабюджетного фінансування. Завдяки участі у 168 тренінгах 2776 представників організацій громад та місцевих органів влади поліпшили професійні навички та отримали корисні знання для підвищення власної компетентності.

Показовими також є результати додаткової активності громад, котрі не зупинилися на досягнутому, а скористалися можливостями участі в різних конкурсах та проектах з метою залучення нових соціальних інвестицій у села. Так, 16 громад Рівненської області за рамками проекту СВА взяли участь у 5 різних програмах та конкурсах. 8 з них стали переможцями та змогли втілити в життя 11 місцевих ініціатив на загальну суму 1 131 126 грн. Третина задіяних у Проекті організацій громад активно шукають підтримки у місцевих підприємців, готують листи-звернення з описом власних проектів та обґрунтуванням запланованих витрат.

Громадська організація «Шанс» (с.Кораблище Млинівського району) також продовжила залучення зовнішніх ресурсів задля покращення свого добробуту. Взявши участь у Всеукраїнському конкурсі ПРООН та компанії Соса-сола «Кожна краплина має значення», організація отримала фінансо-

ву підтримку проекту по відновленню природного джерела, яке на сьогодні перетворено в рекреаційну зону відпочинку, всього за 25 625 грн.

Окрім практичних результатів та помітних інфраструктурних покращень відбуваються ще й незримі ментальні зміни у свідомості жителів Рівненщини. Вони проявляються у:

- поступовій зміні стереотипів мислення людей (під час зборів лунає все менше критики, почався конструктивний діалог);
- послабленні споживацьких настроїв у громадах;
- прогресуючому світоглядному “позитивізм” громад, які виконували спільні проекти;
- новій ідентифікації громади та кожного її представника;
- поверненні до випробуваних віками істин;
- усвідомленні громадою власної значущості;
- звершенні подвигів, які надихають інших.

Громадська організація «Надія» (с.Жовтнєве Радивилівського району) у серпні 2009 року взяла участь у конкурсі проектів під назвою «Ініціатива — шлях до успіху місцевої громади», ініційованого фондом ім. Стефана Баторія при адмініструванні Рівненського осередку Комітету виборців України. Проект під назвою «Ремонт культурно-дозвілєвого комплексу» отримав схвалення і на його реалізацію упродовж 2009 — 2010 років надійшло фінансування у розмірі 6 тис. грн.

Попри успіхи, звісно, не обійшлося й без труднощів. Зовні процесу реалізації мікро-проектів завдавали шкоди політична нестабільність, кризові явища в економіці, обмеження місцевих бюджетів, недостатня мобільність виділення коштів, подекуди — надмірне бажання районної влади вплинути на рішення громади та спроби координувати її діяльність. Щодо внутрішніх проблем, то слід відзначити такі фактори як недостатня активність більшості жителів сіл, відсутність в громаді фахівців зі спеціальною освітою, часто не-вмотивованість сільського голови до об'єднання зусиль з громадою, погане технічне забезпечення у селах (рідко де є комп'ютери, під'єднані до мережі Internet).

Динаміка співпраці з кожним районом теж була неоднаковою і на початок 2011 року у трьох з восьми районів (Зарічненський, Рокитнівський та Радивилівський) залишилася заборгованість перед підрядними організаціями, що виконували роботи по мікро-проектах на замовлення громад. Натомість Корецький, Сарненський, Гощанський та Дубровицький райони продемонстрували високий рівень відповідальності, а тому визнані найбільш дієвими й успішними за такими критеріями:

- своєчасність виділення бюджетних коштів;
- системний підхід до підтримки й розвитку громад (ресурсні центри, дієві контактні особи);
- темпи впровадження проектів громадами та звітування;

- мультиплікація принципів соціальної мобілізації на території району;
- демонстрація та розповсюдження досвіду (організація візитів українських та іноземних делегацій).

Перші успіхи громад у реалізації проектів надихають їх на мобілізацію власних ресурсів та пошук нових можливостей для вирішення чергових за гостротою проблем. Пересічні мешканці сіл з більшою довірою сприймають ініціативи активу організації громади та охоче долучаються до спільної справи. Динаміка вирішення місцевих проблем та розвитку окремих організацій громад вражає. Так, до прикладу, громадська організація «Лелека» (с.Воскодави Гошанський район) реалізувала третину свого плану упродовж 2009 — 2010 рр., ще третина буде втілена до кінця 2011 року. Тому й не дивно, що голову громадської організації Ольгу Юшук територіальна громада на останніх виборах обрала сільським головою. Її ж заступник, не менш активний діяч з с.Воскодави Олександр Поліщук, у лютому 2011 року очолив районну громадську організацію «Гостинний край».

Не секрет, що сьогодні українському селу живеться суцужно. Існує цілий ряд проблем, які утримують соціальну напругу і потребують вирішення на центральному законодавчому рівні, вимагаючи при цьому значних грошових вливань. Більшість членів територіальних громад донині перебувають під впливом пост-радянських стереотипів і не залучені до суспільного життя свого села. Вони уникають участі у прийнятті рішень та стороняться відповідальності. Орієнтований на громаду підхід до розвитку, що його запропонував проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» посприяв реалізації прихованого потенціалу населення і став надзвичайно цінним для Рівненщини. Адже головне у ньому — не запропоновані громадам гроші, а невидимі оку метаморфози, внаслідок яких корегується світогляд, об'єднуються і запалюються серця, повертається відчуття спільного плеча та віра у колективну корисну справу.

Таблиця III.
Таблиця III. План розвитку ГО «Лелека»
затверджено загальними зборами 1 жовтня 2008 року

№ п/п	Визначена потреба	Ступінь вирішення (станом на січень 2011 року)
1	Ремонт та дооснащення сільського ФАПу	Виконано у 2009 р. спільно з проектом СВА та районною владою
2	Ремонт доріг (найперше — до церкви)	Виконано у 2010 р. силами громади та районної влади
3	Ремонт будинку культури (перекриття та обігрів)	На початку 2011 р. замовлено проектну документацію на електроопалення. Проведення робіт заплановано до кінця 2011 р. (кошти передбачені у районному бюджеті)
4	Ремонт даху в церкві	Виконано у 2010 р. силами громади
5	Освітлення вулиць, ремонт підпор електричних стовпів	Громадою ведуться переговори з місцевим інвестором, який буде поблизу міні-ГЕС, про безкоштовне встановлення та обслуговування мережі вуличного освітлення
6	Заміна вікон у школі	Виконано у 2010 р. спільно з проектом СВА та районною владою
7	Відкриття дитячого садка	В 2010 р. у приміщенні школи виділено та обладнано кімнати для розміщення дитсадка. На початку 2011 року силами батьків розпочато внутрішній ремонт приміщення з влаштуванням окремого входу. У червні 2011 року планується відкрити дитсадок на 20 місць з групою п'ятирічок, а з вересня — ще й змішану групу віком від 2,5 до 5 років
8	Вирішення проблеми несанкціонованого сміттєзвалища	На початку 2011 р. під сміттєзвалище відведене місце, зібрані погодження дозвільних інстанцій, на 2011 — 2012 р.р заплановано паспортизацію
9	Ремонт водогону	Триває пошук ресурсів та оптимальних рішень
10	Ремонт зовнішнього фасаду приміщення сільради	Заплановано на 2011 — 2012 рр.
11	Комп'ютеризація школи	Триває пошук спонсорів
12	Встановлення шлагбауму на дамбі для вантажівок	Ведуться переговори з місцевими підприємцями та дозвільними службами
13	Організація гуртка художньої самодіяльності	Заплановано після проведення ремонту та відновлення роботи клубу, не пізніше 2012 р.
14	Впорядкування автобусної зупинки	Заплановано на квітень 2011 р. силами громади
15	Створення гуртків і спортивних секцій для молоді	У 2010 р. в селі відкрито сучасний спортзал при підтримці районної влади, місцевого бізнесу в рамках проекту Волинського ресурсного центру за кошти фонду «Відродження»
16	Оснащення стадіону/спортмайданчика	Заплановано на червень 2011 р. силами громади

Цитата: «На сьогодні в нашій громаді питання, що виносяться на обговорення загальних зборів, вирішуються з максимальною ефективністю та швидкістю. Завдяки набутому досвіду громада вже знає, як діяти крок за кроком, щоб вирішити певну проблему, а головне — ми знайшли партнерів для реального втілення своїх ініціатив. Настрій, який панує в громаді, переконує, що зміни можливі та невідворотні» (Ніна Савівна Буркалець, голова Бочаницької ГО «Дружба»).

Усі ці перетворення, ніби по цеглині, будують потенціал рівненських громад для активної їх участі в процесах прийняття рішень, спрямовують зусилля на широку співпрацю із зацікавленими сторонами в усіх секторах для зміцнення місцевого самоврядування та забезпечення сталого соціального розвитку нашої області.

Додаток 1.
**Список проектів організацій громад Рівненщини,
 що брали участь в реалізації проекту ЄС/ПРООН
 “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду”**

№ п/п	Назва населеного пункту	Назва організації громади	Назва проекту
ГОЩАНСЬКИЙ РАЙОН			
1	с.Бочаниця	ГО "Дружба"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Бочаниця
2	с.Воскодави	ГО "Лелека"	Ремонт та дооснащення ФАПу в с.Воскодави
3	с.Бабин	ГО "Промінь"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Бабин
4	с.Курозвани	ГО "Джерело"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Курозвани
5	смт.Гоща	ГО "Шанс"	Придбання шкільного автобуса
Додаткові мікропроекти			
6	с.Воскодави	ГО "Лелека"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Воскодави
7	с.Бочаниця	ГО "Дружба"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Бочаниця шляхом заміни котлів та вікон (2 черга)
КОРЕЦЬКИЙ РАЙОН			
8	м.Корець	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в Корецькій дитячій школі мистецтв
9	с.В.Межиричі	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в будівлі поліклініки дільничої лікарні с.В.Межиричі
10	с.Устя	ГО "Перлина Полісся"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Устя
11	с.Сапожин	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Сапожин
12	с.Світанок	ГО "Світанок"	Придбання шкільного автобуса
Додаткові мікропроекти			
13	с.Сапожин	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Сапожин (2 черга)
14	м.Корець	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в Корецькій дитячій школі мистецтв (2 черга)
МЛІНІВСЬКИЙ РАЙОН			
15	с.Кораблище	ГО "Шанс"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Кораблище
16	с.Підгайці	ГО "Мрія"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Підгайці
17	с.Підлозці	ГО "Відродження"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Підлозці
18	с.Довгошиї	ГО "Надія"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Довгошиї
19	с.Пекалів	ГО "Надія"	Придбання шкільного автобуса

№ п/п	Назва населеного пункту	Назва організації громади	Назва проекту
РАДИВИЛІВСЬКИЙ РАЙОН			
20	с.Рідків	ГО "Відродження"	Придбання шкільного автобуса
21	с.Добривода	ГО "Добрівчанка"	Ремонт та дооснащення ФАПу в с.Добриводи
22	с.Івашуки	ГО "Здоров'я"	Ремонт та дооснащення амбулаторії в с.Зарічне
23	с.Дружба	ГО "Мрія"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Дружба
24	с.Жовтневе	ГО "Надія"	Ремонт та дооснащення ФАПу в с.Жовтневе
Додаткові мікропроекти			
25	с.Добривода	ГО "Добрівчанка"	Придбання шкільного автобуса
ДУБРОВИЦЬКИЙ РАЙОН			
26	с.Удрицьк	ГО "Перспектива"	Енергозберігаючі заходи в школі с.Удрицьк
27	м.Дубровиця	ГО "Борок-2"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку №5 м.Дубровиця
28	с.Миляч	ГО "Олімп"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Миляч
29	с.Трипутня	ГО "Мрія"	Ремонт ФАПу в с.Трипутня
30	с.Мочулище	ГО "Віра"	Ремонт та дооснащення ФАПу в с.Мочулище
Додаткові мікропроекти			
31	с.Удрицьк	ГО "Перспектива"	Реконструкція вуличного освітлення в с.Смородськ
32	с.Миляч	ГО "Олімп"	Покращення матеріально-технічної бази ФАПу с.Миляч
ЗАРІЧНЕНСЬКИЙ РАЙОН			
33	с.Неньковичі	ГО "Обрій"	Ремонт ФАПу в с. Неньковичі
34	с.Кутин	ГО "Обрій"	Ремонт та дооснащення лікарської амбулаторії в с.Кутин
35	смт.Зарічне	ГО "Струмочок"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку смт.Зарічне
36	с.Зелена Діброва	ГО "Пролісок"	Будівництво ФАПу в с.Зелена Діброва
37	с.Серники	ГО "Світанок"	Ремонт та дооснащення амбулаторії в с.Серники

№ п/п	Назва населеного пункту	Назва організації громади	Назва проекту
РОКИТНІВСЬКИЙ РАЙОН			
38	с.Масевичі	ГО "Відродження"	Енергозберігаючі заходи в школі с. Масевичі
39	смт.Томашгород	ГО "Прометей"	Реконструкція вуличного освітлення в смт.Томашгород
40	с.Хміль	ГО "Надія"	Ремонт ФАПу в с.Хміль
41	смт.Рокитне	ГО "Теремок"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку №1 смт.Рокитне
42	с.Більськ	ГО "Наше майбутнє"	Ремонт та дооснащення ФАПу в с.Більськ
Додаткові мікропроекти			
43	с.Масевичі	ГО "Відродження"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Масевичі (друга черга)
САРНЕНСЬКИЙ РАЙОН			
44	с.Корост	ГО "Верес"	Ремонт ФАПу в с.Корост
45	с.Селище	ГО "Добробут"	Енергозберігаючі заходи в дитячому садку с.Селище
46	с.Тинне	ГО "Случ"	Покращення умов медичного обслуговування в лікарській амбулаторії с.Тинне
47	с.В.Вербче	ГО "Світанок"	Оснащення медичним обладнанням лікарської амбулаторії в с.В.Вербче
48	смт.Клесів	ОСББ "Сосна-Клесів"	Реконструкція каналізаційних мереж мікрорайону смт.Клесів
Додаткові мікропроекти			
49	с.Цепцевичі	ГО "Зоря"	Енергозберігаючі заходи в загальноосвітній школі с.Цепцевичі

Контактні дані
**Рівненського обласного ресурсного центру громад
проекту ЄС/ПРООН
«Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»:
м.Рівне, майдан Просвіти, 1, каб. 504,
тел. 0362- 22-10-32
e-mail: olga.kashevska@undp.org.ua**